

ՊԱՏՔԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ Յ ՈՒՇ ԱՏԵՏՐԷՆ

(Շար. 1)

Այսու հանդերձ որոշեցինք որ նախ խորհուրդէն խօսի, զոր թարգմանելով Չերազ պիտի հաղորդէ պաշտօնէին, յետոյ պաշտօնէին պատասխանը առ խորհուրդէն պիտի թարգմանուի եւ խորհուրդէն ալ պատասխան առնելէ յետոյ Չերազ եւ պաշտօնեայ պիտի շարունակեն խօսակցութիւնն ինչ պայմանաւ որ եթէ անոնք երկարին, երբեմն երբեմն խորհուրդէն թարգմանուին եւ անոր հակիրճ պատասխանները հաղորդուին:

Այս կերպով համաձայնեցան եւ գացին:

Վերադարձին իմացանք Շուվալովին կարծիքները. «Հայ վալի մը չենք կրնար ըսել, ըսեր է, բայց եւրոպական քոմիտիներն մը հսկողութիւնը կարելի է»:

Խորհուրդէն կ'ըսէ թէ Շուվալով աւելի անկեղծ խօսեցաւ: Չերազ պատմեց թէ Շուվալով ըսեր է Նարպէյի «Դու ի Բեթերգպուրկ աւելի քիչը կ'ուզէիր, հիմակուան ըսածիս ինչ պէտք է ըսես»: Նարպէյ պատասխանեց է «այդ է մեր բոլոր ուզածը»:

Նարպէյ կ'ըսէ թէ ինքը ի Բեթերգպուրկ կայսեր յիշատակալի մը տուեր է որուն մէջ «հայ վալի» կայ, մինչ այժմ ի միջի այլոց Շուվալովի ըսեր է թէ սիւս քրիստոնէից վիճակակից ըլլանք, այս է մեր բոլոր ուզածը»: ասոր մէջէն չկրցանք ելնել:

Խորհուրդէն ծուռ ու մուռ ընթացքը յայտնի կ'երեւի. այսպիսի պաշտօնի մէջ իրեն երբեք չի վստահուիր: Իրեն համար մասնաւոր բրոն կրամ մ'ուռնի, զոր յաջողցնելու համար ամէն գաղտնի բանակցութիւնները կ'ընէ եւ գմեղ ալ մոլորցնել կը ձգնի:

Իր բրոնիքն է.

«Ռուստայ մը վալի դնել Հայաստանի, օրինակի համար Մէլիքովը»:

«2. Կիլիկիայով գմեղ զբաղեցնել եւ վերին Հայաստանէն վար իջնել Ռուսին առջեւ թուփը չըլլալու համար»:

«3. Ռուսական օքիւբասիոնը»

— Խորհուրդէն տաջարեց՝ առաջին անգամ ըլլալով՝ որ գիրգրուի Սուլպէրի եւ Պիսմարքի՝ ունկնդրութեան համար, իսկ Շուվալովին պատասխանել ըրած առարկութեան համար:

Վատինկ թոնին պիտի պատրաստեց Չերազ որուն մէջ խորհրդարար պատմեցինք Շուվալովին ըսածները եւ մեր բաղձանքը ու ֆորմիւլը ներկայացուցինք որ անտասելի:

«Կաղմութիւն Հայաստանի՝ հայ վալիով մը, Լիբանանու նման, որուն կանոնադիրը խմբագրուի եւրոպական քոմիտիներն մը որն որ պիտի հսկէ անոր գործադրութեան վրայ»:

2 Յուն. — Այցելութիւն տունին Բարաթուտորի, Սատուլլահի, Ժէօմէնիին եւ Տէլիանիին:

Խորհուրդէն որ մերթ յուսահատ եւ քիչ անդամ յուսալից է, այսօր ամենամեծ ճշմարտութիւն մը խոստովանեցաւ «մարդ ինքիւրմէն պէտք է աշխատի որ փորձուի» ըսաւ:

— Շատ ուշ մնացինք, ըսի, շատ պարագայներով ժամանակ անցուցինք, անձնակաւ, նութիւններով պարագեցանք, գէթ սակէ ետքը աշխատինք, բոլոր ուժերնիս Հայաստան ամփոփենք, ամենքս պէտք է դիմենք հոն, եթէ կ'ուզենք զայն կենդանացնել եւ այսօրուան աշխատութիւններնուս նպատակն ալ Հայաստան այնպիսի վիճակի մէջ դնել է որ կարենայ գաղթած Հայերուն կենաց, աշխատութեան, ինչքէ եւ պատուոյ ապահովութիւն առթել՝ որպէսզի հոն վերադառնան. միւս կողմանէ եւրոպայի մէջ մեծ ուժ եւ գործունէութիւն ունենալու է, զի պէտք է որ եւրոպայի լաւ ճանչցուինք: Ինչ որ ալ ըլլայ մեր մէջ եղած անհամաձայնութիւնները, մէջհերնիս մնալու են, ինչպէս որ այսօր ամոր մէկ գեղեցիկ օրինակը կուտանք. չորսերնիս ալ իրարու անհամաձայն տարրեր էինք եւ երբ տակաւին ինչ ինչ տեսութիւններով, եւ հիմա միասին եկեր, միաբաներ եւ մէկ սիրտ եղած այս մեծ դործին համար կ'աշխատինք:

ՄՏԵՓԱՆ ՓԱՓԱՋԵԱՆ

(Շարունակելի)